

Suomen ulkopolitiikan etiikka

Juha Sihvola

Ihmisoikeuksien ja globaalin etiikan kannattajan on sitouduttava arvoihinsa silloinkin, kun kansallinen etu osoittautuu uhanalaiseksi. Tämän tunnustaminen ei merkitse naiivia idealismia eikä kansallisen edun unohtamista. Hyväuskoiset hölmöt ja hyödylliset idiootit eivät edistä toiminnallaan ihmisoikeuksien ja globaalin oikeudenmukaisuuden toteutumista. Ulkopolitiikassa on otettava huomioon valitsevat olosuhteet, varovaisuusnäkökohdat ja toiminnan tarkoittamattomat seuraukset sekä hyväksyttävä ratkaisuja, joihin sisältyy myös ikäviä ulottuvuuksia. Myös kansallisella edulla on merkitystä. Sen asettaminen etusijalle suhteessa ihmisoikeuksiin ja muihin moraalisiin näkökohtiin ei kuitenkaan aina ole sallittua.

”Kun ulkopolitiikan tehtävänä tulee olla kaikin keinoin varjella ja edistää kyseisen maan etuja, niin silloin ei ole syytä eikä varaa antaa aatteellisten sympatioiden vaikuttaa ulkopolitiikan yleisiin suuntaviivoihin. Erityisesti pienen valtion on noudatettava tätä ohjetta, sillä sen kannanotot ja niiden heijastuminen maan ulkopolitiikassa eivät totisesti paina paljoakaan maailmanhistoriassa, jolle antaa leimansa suurten kansojen kamppailu vallasta. Sen sijaan siitä saattaa aiheutua arvaamatonta vahinkoa.”

Lainaus on peräisin Urho Kekkosen nimellä vuonna 1980 julkaistusta teoksesta *Tamminiemi* (1980). Sen kirjoittivat ulkoministeriön virkamiehet Keijo Korhonen ja Juhani Suomi yhtäältä presidentti Kekkosen ulkopoliittiseksi testamentiksi, toisaalta puolueettomuuspolitiikan puolustukseksi ja Neuvostoliiton myötäilyllä hillitsemiseksi. Kirjan ääneen lausumattoman kritiikin kohteena olivat vasemmiston piirissä esiintyneet kannanotot, joiden mukaan Suomen ulkopolitiikassa pitäisi ottaa entistä enemmän huomioon moraalisia näkökohtia.

Muutamia vuosia myöhemmin, juuri ennen 1980-luvun lopun suuria eurooppalaisia mullistuksia, samainen Keijo Korhonen julkaisi suur-

ta huomiota saavuttaneen kirjan *Mitalin toinen puoli* (1989), joka arvioi kriittisesti Suomen silloisen ulkopolitiikan perusteita. Korhosen mukaan järkevä ulkopolitiikka lähtee näkemyksestä, että ihmiskunta koostuu keskenään kilpailevista valtioista ja kansoista, ”metsästävistä laumoista”, joiden keskinäisissä suhteissa vallitsee anarkia. Valtion selviytyminen perustuu voimaan, joko sodankäyntiin, sodalla uhkaamiseen tai puolustautumiseen, joka estää toisten valtapyrkimykset. Tällaisessa maailmassa Korhonen näkee ulkopolitiikan ytimeksi kansallista etua takaa-
van turvallisuus- ja puolustuspolitiikan. Ulkopolitiikan muut alueet, etenkin eettisiä näkökohtia korostavat kehitysapu ja ihmisoikeuspolitiikka, sen sijaan ovat sijaistointoja, jotka voivat olla välineinä hyödyllisiä mutta ovat itsetarkoituk-
sina vaarallisia.

Korhonen edustaa näkemystä, jota on valtiopillisisessä ja filosofisessa tutkimuksessa kutsuttu poliittiseksi realismiksi. Se on myös suomalaisen ulkopolitiikan historiassa vaikutusvaltainen näkemys. Se suhtautuu penseästi eettisten ja moraalisten näkökohtien korostamiseen ulkopolitiikassa ja kansainvälisissä suhteissa. Poliittinen realismi ei syntynyt Suomessa Kekkosen tai kylmän sodan aikana, vaan sen juuret ulottuvat 1800-luvulle. J. V. Snellman kirjoitti seuraavasti pääteoksessaan *Valtio-oppi* (1842):

”Lyhyesti sanottuna politiikassa ei voi sodan ja rauhan kysymyksessä puntaroida oikeudenmukaisuutta luonnonoikeuden tai moraalien vaatimusten mukaan, vaan se on tehtävä valtion itsenäisyyden asettamien vaatimusten mukaan. Kysymys ratkaistaisiin helposti, jos kansakuntien riitoja varten olisi olemassa tuomioistuim. Mutta niin kauan kuin kunkin kansakunnan on oltava tuomarina omassa asiassaan ja kummankin puolen väittämien täytyy aina koskea toisen tai toisen valtion etuja, näyttäisi melkein liialliselta vaatia, että kansakunnan pitäisi edistää vihollisensa etuja. Näin ollen voi epäilemättä väittää, että kansakunnan toimia ja kohtaloita ohjaavat jotkin muut kuin luonnonoikeuden ja moraalien lait” (Snellman 2001, 283-284)

Kansainvälisen politiikan kysymyksissä kuten muussakin poliittisessa ajattelussaan Snellman seurasi pitkälle opettajansa G. W. F. Hegelin jalanjälkiä. Hegelin poliittisessa filosofiassa valtiolla oli moraalinen tehtävä: yhteisen hyvän toteuttaminen. Valtiossa toimiminen edellyttää valtion tarkoituksen ymmärtämistä ja siihen sitoutumista. Kansalaisen tulee siirtää syrjään itsekkäät etunsa ja toteuttaa valtion toimintaan osallistuessaan yhdessä toisten kanssa moraalista päämäärää. Valtiossa yksilöt joutuvat usein uhraamaan oman etunsa, jopa henkensä yhteisen hyvän takia. Niin tapahtuu erityisesti maanpuolustuksen takia.

Hegel ei tarkoita yhteisellä hyvällä yksilöiden hyvinvointia, keskinäistä sopimusta, poliittisesta kompromissista puhumattakaan. Hän hylkää ehdottomasti nämä yhteiskuntasopimusteorioiden perinteeseen liittyvät ajatukset. Yhteinen hyvä on jotakin, joka ylittää kansalaisten yksilölliset päämäärät ja joka on syntynyt vähittäisen historiallisen kehityksen tuloksena. Hyvin toimivassa valtiossa kansalaisten tulee päästä aitoon yksimielisyyteen valtion tarkoituksesta ja sitoutua siihen.

Vaikka Hegel vastusti yhteiskuntasopimus-teoriaa ja arvosteli sen pääedustajia Thomas Hobbesia, Jean-Jacques Rousseaut ja Immanuel Kantia, hänen näkemyksensä ulkopoliitikasta ja kansainvälisistä suhteista muistuttaa monessa suhteessa Hobbesin kantaa. Hegel jopa käytti hyväkseen Hobbesin teoriasta tuttua luonnontilan käsitettä. Moraalia voitiin Hegelin mukaan toteuttaa vain valtion sisällä mutta valtiot olivat keskenään luonnontilassa ja kaikkien sodassa kaikkia vastaan. Jokainen valtio on toisen mahdollinen vihollinen. Mikään moraalinen ei voi säädellä valtioiden välisiä suhteita eikä mikään oikeus velvoita valtioita pitämään toisilleen antamia sopimuksia. Siksi lupausten rikkominen on perusteltua aina, kun se näyttää edistävän valtion etua (ks. *Sihvola* 2004, 92-97).

Mainittakoon, että Snellman liittyy poliittiseen realismiinsa varsinkin myöhemmissä kirjoituksissaan hegeliläisen mutta ehkä Hegeliä painokkaammin muotoillun ajatuksen, että valtion ja kansakunnan toimintaa voidaan arvioida myös moraalisen näkökulmasta. Snellmanin mukaan kansallinen olemassaolo saa oikeutuksensa kansan yleisinhimillisesti arvokkaista saavutuksista, ei vain vallasta. Kansakunnat eivät hänen mielestään ole olemassa vain itseään vaan myös ihmiskuntaa varten, ja silloinkin kun ne ovat olemassa itseään varten, niiden tulee kehittää itsensä yleistä inhimillistä kulttuuria.

Poliittisen realismin julistukseksi ja eräänlaiseksi Paasikiven-Kekkonen linjan ennakoinniksi tulkitussa artikkelissa "Sota vai rauha Suomelle" vuodelta 1863 Snellman panee toivonsa siihen, että historiassa toteutuisi eräänlainen siveellinen maailmanjärjestys. Snellman ei enää tulkinnut kansainvälistä politiikkaa ja maailmanhistoriaa Hobbesin tapaan pelkästään kaikkien sodaksi kaikkia vastaan vaan näki niissä jopa moraaliseen järjestykseen liittyviä piirteitä, joiden edistämistä hän piti myös yksittäisen valtion velvollisuutena. Nämä poikkeamat poliittisen realismin valtavirtauksista eivät kuitenkaan merkinneet tinkimistä sen perusvakaumuksista. Snellman tiivistää ulkopoliittisen näkemyksensä seuraavasti:

"Vain nuoruuden kuvitelmissa kansakunnat vaikuttavat ihmiskunnan hyväksi uhrautumalla toistensa puolesta. Todellisuudessa jokainen kansakunta tavoittelee omia etujaan ja niin sen pitääkin tehdä. Mutta näiden pyrkimysten menestys riippuu siitä, miten ne liittyvät yhteen ihmiskunnan yhteisten intressien kanssa" (*Snellman* 2004, 52).

Ulkopoliitikassa on otettava huomioon olosuhteet ja sillä tulee olla myös eettisiä tavoitteita. Snellman jättää kuitenkin avoimeksi, miten on meneteltävä, jos kansallinen etu ja yleinen hyvä joutuvat käytännön politiikassa vastakkain. Kansallisen edun uhraamista hän ei ainaakaan suosita.

Snellmanin tulkitsema hegeliläisyys välittyi edelleen Yrjö-Koskiselle ja häneltä eteenpäin Paasikivelle ja Kekkoselle (ks. myös *Lagerspetz* 1996,44-45). Vaikutus näkyy muussakin kuin ulkopoliittikkaa koskevassa ajattelussa. En ole varma hyväksyisikö Keijo Korhonen Hegeliä oppi-isiensä joukkoon, mutta luontevasti hänenkin ajattelunsa sopii suomalaisessa ulkopoliitikassa kansallisen realismin suureen linjaan.

Ulkopoliittisen toimintaympäristön muutos

Nyt Snellman-juhlavuonna on hyvä muistaa, että edellisten Snellman-juhlien aikaan neljännesvuosisata sitten korostettiin edellä luonnehdittua poliittista realismia kansallisfilosofimme keskeisenä ansiona. Sen jälkeen on maailma muuttunut. Suomen ulkopoliittikan toimintaympäristö on tänään aivan toinen kuin 1980-luvulla.

Voisi ajatella, että Urho Kekkonen ja Keijo Korhosen ajatukset ja niiden snellmanilaiset perusteet ovat jo siirtyneet päivänpolitiikasta poliittiseen aatehistoriaan. Niille ominaisia ää-

nenpainoja on kuitenkin esiintynyt Suomen ulkopoliitiikan suunnasta viimeisen parin vuoden aikana käydyssä keskustelussa. Ulkopoliittista johtoa on arvosteltu esimerkiksi siitä, että resursseja on käytetty liikaa globaalien ongelmien ratkaisemiseen, samalla kun on unohdettu perinteisen valtopoliitiikan lainomaisuudet ja niihin perustuva kansallisen edun ajaminen.

Kansainvälisessä politiikassa on kuitenkin tapahtunut suuria muutoksia 1980-luvun jälkeen. Kun kylmä sota päättyi Neuvostoliiton imperiumin hajoamiseen, maailmanpolitiikkaa ei ole enää luontevaa tulkita kahden ideologian valtataisteluksi. Historia ei toki loppunut kylmän sodan myötä eivätkä konfliktit ja väkivalta kadonneet maailmasta, mutta valtioiden, varsinkin suurvaltojen välinen sodan uhka on useimmissa osissa maailmaa hellittänyt. Maailmanhallitusta tai aukottomasti valvottua maailmanlaajuista oikeusjärjestystä ei ole syntynyt, mutta maailma ei ole myöskään pelkästään kaikkien sotaa kaikkia vastaan, jossa voima ja väkivallan uhka hallitsevat ja vain totaalisen tuhon pelko pidättää valtioita käymästä toistensa kimppuun. Talouden, tekniikan ja kulttuurin globalisaatio on luonut valtioiden ja kansakuntien rajat ylittäviä riippuvuuksia, intressejä ja arvositoumuksia. Ainakin rajoitetussa mielessä voidaan puhua kansainvälisestä yhteisöstä, jonka jäsenillä on ainakin jonkin verran yhteisiä arvoja ja intressejä.

Eriyisesti Euroopassa kansallisvaltiot ovat vapaaehtoisesti luopuneet osasta suvereenisuuttaan ja kokeneet kansainväliseen oikeuteen sitoutuneen ja avoimesti eettisiä päämääriä toteuttavan yhteistyön edistävän myös omien kansalaistensa hyvinvointia. Demokratian vahvistuminen on korostanut ulkopoliitiikan moraalista ulottuvuutta, yhteisiksi ajateltujen arvojen ja ihanteiden toteuttamista. Tämän seurauksena esimerkiksi sotarikoksiin ja muihin ihmisoikeuksien loukkauksiin puuttuminen sekä hädän ja köyhyyden lieventäminen on katsottu kansainvälisen yhteisön tehtäväksi eikä valtiollisen suvereniteetin loukkaamattomuutta enää ole hyväksytty sen esteeksi.

Myös turvallisuushkien luonne on muuttunut globalisaation aikana. Ympäristökriisit, taudit ja rikollisuus, väestöongelmat, joukkotuhooiset ja terrorismi sekä hajoavien valtioiden aiheuttama anarkia kuuluvat uhkiin, joiden vaikutukset ylittävät valtioiden rajat ja kohdistuvat suoraan kaikkiin kansalaisiin. Niihin vastaaminen ei ole mahdollista yksittäisten valtioiden toimin, vaan sitoutuminen kansainväliseen yhteistyöhön on välttämätöntä.

Suomessa perinteinen turvallisuuspolitiikka ei ole toki menettänyt merkitystään. Esimerkiksi yleisestä asevelvollisuudesta ja aluepuolustuksesta pidetään tiukemmin kiinni kuin monissa muissa Euroopan maissa. Pitkän itärajan takaisen Venäjän epävakaus ja ennakoimattomuus näyttävät pitävän kylmän sodan muistoja hengissä.

Silti myös Suomi korostaa osallistumista monenkeskiseen yhteistyöhön, YK:n ja kansainvälisen oikeuden vahvistamiseen, ihmisoikeuspolitiikkaan, globalisaation hallintaan ja kansainvälisen eriarvoisuuden lieventämiseen sekä yhteiseen eurooppalaiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Ulkopoliitiikan perustana on vahva sitoutuminen kansainväliseen oikeusjärjestykseen. Näyttää myös siltä, että tätä järjestystä ei tulkita perinteisen mallin mukaisesti suvereenien valtioiden väliseksi vaan yleisiä yksilötason ihmisoikeuksia toteuttavaksi.

Suomen ulkopoliitiikan linjauksia mutta myös sen filosofisia ja eettisiä perusteita on ollut muuttuneissa oloissa pakko arvioida uudelleen. Yksi varsin vaatimaton osoitus tästä on se, että myös ulkoasiainministeriö on tukenut ulkopoliitiikan etiikan akateemista tutkimusta. Johdin itse vuosina 2004–05 ulkoministeriön Jyväskylän yliopistossa rahoittamaa tutkimushanketta *Kansallinen etu ja moraal*. *Ulkopoliitiikan etiikan filosofisia ja teoreettisia ongelmia*. Sen tutkijoita olivat itseni lisäksi professori Eerik Lagerspetz sekä dosentit Pia Letto-Vanamo ja Niilo Kauppi. Hanke tuotti neljä laajaa artikkelia, jotka on toistaiseksi julkaistu sähköisesti mutta joiden pohjalta pyritään suhteellisen nopeassa aikataulussa julkaisemaan yhteistyössä erään toisen ulkoministeriön tukeman tutkimushankkeen kanssa työnimellä *Ulkopoliitiikan etiikka* kulkeva käsikirja.

Hankeemme keskeinen tutkimusongelma oli kansallisen edun ja moraalisten näkökohtien suhde ulkopoliitiikkaa koskevassa keskustelussa. Minä ja Lagerspetz tutkimme kysymystä ennen kaikkea filosofian ja vähän historiinkin näkökulmasta, muut hankeemme jäsenet lähinnä oikeustieteen ja valtio-opin kannalta. Seuraavassa erittelen ja kritisoin oman työni pohjalta filosofista argumenttia, jonka mukaan ulkopoliitikassa on aina sallittua asettaa kansallinen etu etusijalle ihmisoikeuksiin ja muihin globaaleiksi tai universaaleiksi tulkittuihin moraaliperiaatteisiin nähden. Tätä analyysia sovellan luennon lopussa suomalaisen ulkopoliittisen keskustelun nykytilan arviointiin.

Teesit kansallisen edun priorisoinnin puolesta

Suosituksen käsityksen mukaan ulkopoliitikassa tulee pyrkiä tekemään päätöksiä, jotka toteuttavat kansallista etua tai ovat ainakin sen kanssa yhteensopivia. Tämä periaate on tyypillinen edellä kuvatulle Hobbesista alkaneelle, Hegelin kautta Suomeen välittyneille ajattelutavoille, mutta vahvassa muodossa sen on ilmaissut Saksasta 1930-luvulla Yhdysvaltoihin siirtynyt politiikan teoreetikko Hans Morgenthau, jota pidetään niin sanotun poliittisen realismin koulukunnan modernina klassikkona (*Morgenthau* 1985). Hänen mukaansa kansallisen edun tulee olla jokaisen ulkopoliittisen päätöksen yksinomainen kriteeri.

Tätä periaatetta on aikamme johtaviin yhteiskuntafilosofeihin kuuluva Allen Buchanan (2005) kutsunut kansallisen edun priorisoinnin pakollisen yksinomaisuuden teesin vahvaksi versioiksi (*strong obligatory exclusivity thesis*, S-OET). Hieman lievemässä muodossa sen voi esittää periaatteena, jonka mukaan silloin, kun ulkopoliittisessa päätöksenteossa on kysymys kansallisesta edusta, sitä on pidettävä päätöksenteon

yksinomaisena kriteerinä (*weak obligatory exclusivity thesis*, W-OET). Tällöin myönnetään, että ulkopoliitikassa voidaan tehdä kansallisen edun kannalta myös neutraaleja päätöksiä. Vielä heikompi versio periaatteesta lausuu, että ulkopoliittisessa päätöksenteossa on sallittua, joskaan ei välttämättä pakollista, asettaa kansallinen etu päätöksenteon yksinomaiseksi kriteeriksi aina silloin, kun päätöksellä on vaikutusta kansalliseen etuun. Buchananin esittämän terminologian mukaisesti tätä periaatetta voidaan kutsua kansallisen edun priorisoinnin sallitun yksinomaisuuden teesiksi (*permissible exclusivity thesis*, PET).

Väitän, osittain Buchananin esittämien argumenttien pohjalta, että kaikki edellä mainitut periaatteet ovat virheellisiä, mikäli tunnustamme, että universaaleilla tai ainakin valtion rajat ylittävillä moraaliperiaateilla, esimerkiksi ihmisoikeuksilla, on mitään painoarvoa ulkopoliittisessa päätöksenteossa.

Kutsun periaatetta, jonka mukaan ihmisoikeuksia tai muita universaaleja moraaliperiaatteita tulee pitää ainakin joskus mutta ei välttämättä aina, ratkaisevina kriteereinä ulkopoliittisessa päätöksenteossa kansallisen edun sijasta, heikoksi

Ulkopolitiikan etiikan peruskäsitteitä

- **Vahva pakollisen yksinomaisuuden teesi (Strong obligatory exclusivity thesis, S-OET):** Kansallisen edun aina yksinomaan määrättävä ulkopoliitikkaa.
- **Heikko pakollisen yksinomaisuuden teesi (Weak obligatory exclusivity thesis, W-OET):** Aina kun ratkaisuun liittyy kansallinen etu, sen on yksinomaan määrättävä ulkopoliitikkaa.
- **Sallitun yksinomaisuuden teesi (Permissible exclusivity thesis, PET):** On aina hyväksyttävää, että kansallinen etu yksinomaan määrää ulkopoliitikkaa.
- **Heikko kosmopolitismi (Weak cosmopolitanism, WC):** Kansallinen etu ei saa aina yksinomaan määrätä ulkopoliitikkaa, ihmisoikeuksilla ja globaaleilla arvoilla on merkitystä.
- **Vahva kosmopolitismi (Strong cosmopolitanism, SC):** Ihmisoikeuksien ja muiden globaalien arvojen tulee aina yksinomaan määrätä ulkopoliitikkaa.
- **PET:in perustelu: luottamusasemaan perustuva eli fidusiaarinen realismi (Fiduciary realism, FR):** Valtiojohdon tulee maksimoida kansallinen etu, koska se edustaa asettajiaan ja koska sen on asetettava näiden etu ylimmäksi arvoksi kaikissa tilanteissa.
- **FR:n perustelu: hobbesilainen realismi (Hobbesian realism, HR):**
 - (1) Ei globaalia suvereenia.
 - (2) Valtiot suhteellisen tasaveroisia.
 - (3) Jokainen valtio yrittää turvata olemassaolonsa.
 - (4) Valtion yritettävä alistaa toisia jottei itse joutuisi alistetuksi.
siis
 - (5) Moraaliperiaatteet eivät päde ulkopoliitikassa.
- **PET:in instrumentaalinen perustelu: näkymätön käsi (INS-IH):** Vaikka kansallinen etu ei korkein moraalinen arvo ja vaikka on ihmisoikeuksia, ihmisoikeuksia edistää parhaiten, jos jokainen valtio ajaa omaa etuaan.
- **PET:in instrumentaalinen perustelu: moraalisen imperialismien kritiikki (INS-CMI):** jokaisen valtion paras ajaa omaa etuaan, koska moralisoiva ulkopoliitikka johtaa katastrofiin kaikille valtioiden yrittäessä pakottaa muut omaan moraalinsa.

kosmopolitismiksi (WC). Se on eri asia kuin vahva kosmopolitismi (SC), jonka mukaan yleiset ihmisoikeudet tai muut universaalit moraaliset periaatteet tulee asettaa kansallisen edun edelle kaikissa tilanteissa. WC:n oikeaksi osoittamiseksi riittää PET:in kumoaminen, sillä silloin kumoutuvat myös vahvemmat periaatteet W-OET ja S-OET. Seuraavassa pyrin osoittamaan PET:in virheelliseksi ja vastaavasti WC:n päteväksi.

Ennen kuin ryhdyn käsittelemään PET:in puolesta esitettyjä argumentteja ja niiden puutteita, on esitettävä kaksi huomautusta siitä, mitä PET tarkoittaa ja mikä on sen merkitys. Ensinnäkään PET ei ota mitään kantaa siihen, mitä kansallinen etu on tai miten se tulisi määritellä. Kansallisen edun sisällöllinen määrittely on sekä teoreettisesti että käytännöllisesti erittäin monimutkainen ongelma. Tässä sivuutan kokonaan kysymyksen termin 'kansallinen etu' nationalistisista konnotaatioista ja käytän sitä yksinkertaisesti termin 'valtion etu' synonyymina, koska se on suomesa ja muissa kielissä tällaiseen käyttöön vakiintunut. Mutta kokonaan tästä riippumatta voidaan sanoa, että kansallisen edun sisällöllinen määrittely on kiistanalaista ja syviä poliittisia kiistoja herättävää. Suomessakin käydään laajaa keskustelua siitä, onko erilaisten globaalien näkökohtien huomioon ottaminen kansallinen edun mukaista vai ei. Tässä keskustelussa esiintyy mitä ilmeisimmin erimielisyyttä sekä kansallisen edun toteuttamisen keinoista että itse kansallisen edun epämääräisellä nimikkeellä toteutettavan päämäärän sisällöstä.

Kiistanalaisia ovat siis sekä tosiasiat että arvot. Kansallisen edun sisältöä ja toteuttamistapoja koskeissa kiistoissa ei kuitenkaan välttämättä aseteta itse PET:in pätevyyttä kyseenalaiseksi, eikä sitä suomalaisissa keskusteluissa ole nähdäkseni usein kyseenalaistettukaan. Koska PET on kansallisen edun määritelmiin nähden neutraali teesi, sitä ei myöskään voida puolustaa viittaamalla esimerkiksi olosuhteista ja muista empiirisistä seikoista johtuvaan kansallisen edun ja yleismaailmallisten ihmisoikeuksien konvergenssiin. Jotta PET voitaisiin osoittaa päteväksi, sitä on voitava puolustaa sisällöllisistä kiistoista riippumatta.

Toiseksi, juuri sisällöllisen neutraalisuutensa takia PET on erittäin radikaali teesi. Se merkitsee, että kaikissa tilanteissa on viime kädessä hyväksyttävää uhrata ihmisoikeudet, jopa oman valtion kansalaisten ihmisoikeudet kansalliselle edulle, jos ne ovat missä tahansa olosuhteissa minkä tahansa tällöin hyväksytyyn kansallista etua koskevan tulkinnan kanssa ristiriidassa.

PET:iä voidaan käyttää esimerkiksi puolustamaan hyökkäyssodan aloittamista rauhantah- toista demokraattista valtiota vastaan, jos sillä voidaan edes vähän edistää kansallista etua. Tällä luennolla tarkoitukseni ei ole pohtia, missä olosuhteissa ja millaisen kansallisen edun tulkinnan rajoissa PET voitaisiin hyväksyä, vaan osoittaa, että itse periaate on virheellinen.

Luottamusasemaan perustuvan realismin argumentti

PET:iä on puolustettu kahden erityyppisen argumentin pohjalta. Kutsun näitä argumentteja, edelleen Allen Buchanania seuraten, luottamusasemaan perustuvan eli fidusiaarisen realismin argumentiksi (FR) ja instrumentaaliseksi argumentiksi (INS).

FR:n mukaan valtiojohdon tulee edistää päätöksissään kansallista etua, koska sen tehtävä on edustaa asettajiaan (kansalaisia tai jonkinlaista kansallista missiota) ja luottamusaseman haltijan on asetettava asettajiensa etu ylimmäksi arvoksi kaikissa päätöksentekotilanteissa.

FR ei kuitenkaan ole kaikissa tilanteissa pätevä argumentti. Luottamusasema ei tavallisesti vapauta kaikista moraalisisista velvoitteista. Sijoitusneuvoja ei saa neuvoa asiakastaan sijoittamaan rahaa rikollisiin tarkoituksiin. Vanhempi ei saa tappaa naapurin lasta ja repiä irti tämän maksaa elinsiirtoa varten oman lapsensa hengen pelastamiseksi, vaikka tämä olisikin ainoa mahdollisuus oman lapsen kuoleman estämiseksi.

FR:n puolustajat ovat kuitenkin väittäneet, että luottamusasema oikeuttaa valtiojohdon pitämään kansallista etua yksinomaisena päätöksentekokriteerinä, koska ulkopoliitiikka on alue, jolla FR on pätevä. Tämä johtuu ulkopoliitiikan erityisluonteesta. Niin sanotun poliittisen realismin perinteessä ulkopoliitiikan erityisluonnetta on perusteltu Thomas Hobbesin alun perin 1600-luvulla esittämän argumentin mukaisesti.

Hobbesilaisen realismin (HR) argumentti on hieman yksinkertaista seuraava. Ei ole globaalia suvereenia valtaa, kansainvälisen politiikan toimijat eli valtiot ovat voimavaroiltaan suhteellisen tasavertaisia, ja jokainen valtio pyrkii turvaamaan oman olemassaolonsa. Edellisten ehtojen määrittämässä tilanteessa valtion on järkevää pyrkiä alistamaan muita välttääkseen oman alistetuksi tulemisensa. Siksi mitkään moraaliperiaatteet eivät ole päteviä kuin korkeintaan kansallisen säilymispyrkimyksen ja muiden alistamisen välineenä (ks. *Sihvola* 2004, 84-89).

HR:n mukaan ulkopoliitikka on välttämättä luonteeltaan sellaista, että kansallisesta edusta itsenäisillä moraaliperiaatteilla ei ole siinä mitään sijaa. Periaate on virheellinen. Kansainvälinen järjestelmä ei tosiasiaassa ole hobbesilaisten oletusten mukainen kaikkien sota kaikkia vastaan. Valtiot ja niiden kansalaiset ovat toisistaan riippuvaisia taloudellisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti. Muun muassa sen takia suvereenisuutta on vapaaehtoisesti ja ei-vapaaehtoisesti luovutettu valtioiden rajojen ylitse.

Kansainvälisen politiikan lainalaisuudet eivät ole vakioisia sen enempiä yksittäisten valtioiden kuin itse järjestelmän toimintaperiaatteiden osalta. Sen takia sekä klassinen hobbesilainen poliittinen realismi että niin sanottu neorealismi (jossa oletetaan, että moraalikysymykset ovat kansainvälisessä politiikassa irrelevantteja, koska valtiot välttämättä politiikan lainalaisuuksien vuoksi toimivat omaa etuaan ajaen, halusivatpa ne sitä tai eivät) perustuvat virheellisiin taustaoletuksiin. Kansainvälisen politiikan toimijat eivät ole myöskään edes likimääräisesti voimavaroiltaan tasaveroisia. Varsinkaan rikkaiden ja voimakkaiden valtioiden kohdalla ei päde se hobbesilainen periaate, että jokaisessa ulkopoliittisessa ratkaisussa olisi kysymys kansallisesta hengissä pysymisestä. Etenkin tällaisilla valtioilla on varaa ihmisoikeuksien ja muiden moraalisten näkökohtien huomioon ottamiseen ja kansallisesta edusta tinkimiseen.

FR:n mukainen oletus, että valtiojohdon toiminnan luottamusasemassa suhteessa asettajiinsa oikeuttaa kansallisen edun priorisoinnin kaikissa ulkopoliittisissa ratkaisuisissa, joissa siitä on kyse, olisi uskottava korkeintaan HR:n vallitessa. HR on kuitenkin epäpätevä. FR:n kannattajat voisivat yrittää väittää, että vaikka kansainvälisen politiikan tilanne näyttäisikin toisenlaiselta, jokaisessa kansallista etua koskevassa ulkopoliittisessä ratkaisussa on kuitenkin pohjimmiltaan kysymys valtion olemassaolosta ja hengissä pysymisestä, ja että siksi kansallisen edun priorisointi ihmisoikeuksiin ja moraaliiin nähden on aina sallittua. Tämä ei kuitenkaan ole uskottavaa.

Vaikka hyväksyisimme, että valtion tai kansakunnan olemassaoloa koskevissa kysymyksissä olisi sallittua sivuuttaa ihmisoikeudet ja moraalitai ainakin vakavasti harkita priorisointijärjestystä, tällaiset tapaukset ovat harvinaisempia kuin poliittisen realismin kannattajat väittävät. On olemassa paljon ulkopoliittisia valintatilanteita, joihin liittyy kansallinen etu mutta kansallinen olemassaolo ei ole uhattuna. FR:n kumoaminen

edellyttää pelkästään sen osoittamista, että tällaisissa tilanteissa ei ole aina sallittua priorisoida kansallista etua vaan on oikein tinkiä siitä valtion ulkopuolisista ihmisoikeuskysymyksistä tai muista moraalisisista näkökohdista johtuen.

Uskoakseni tämä on suhteellisen helppoa, kun esimerkiksi pohditaan, onko rikkaalla valtiolla velvollisuus antaa kehitysapua silloinkin, kun tuota apua ei voida osoittaa kansallista etua edistäväksi mutta saman rahan toisenlaisesta käytöstä voisi olla ainakin marginaalisesti kansallista hyötyä. Ainakin joskus tämän kaltaisissa kysymyksissä oikea vastaus on kyllä.

Instrumentaalinen argumentti

Instrumentaalista argumentista PET:in puolesta on kaksi versiota, joita voidaan kutsua näkymättömän käden argumentiksi (IH) ja moraalisen imperialismin kritiikiksi (CMI). IH:n mukaan kansallinen etu ei ole arvo, jonka kannalta ulkopoliittikan onnistuneisuutta olisi viime kädessä arvioitava. Ihmisoikeudet ja muut universaaliin moraaliiin kuuluvat arvot myönnetään tärkeämmiksi. Ihmisoikeuksien toteuttamista ei kuitenkaan tule ottaa ulkopoliittikan tavoitteeksi, koska IH:n mukaan niitä edistää parhaiten, jos jokainen yksittäinen valtio pyrkii ulkopoliittikassa edistämään kansallista etuaan.

IH on itse asiassa tuttu argumentti. Adam Smithistä alkavassa perinteessä on siihen vedoten usein puolustettu liberalistista vapailla markkinoilla tapahtuvaa kilpailua (ks. *Saastamoinen* 1999, 33-62). Tällöin ajatellaan, että jokaisen toimijan oman edun tavoittelu tuottaa ikään kuin näkymättömän käden ohjaamana kokonaisuuden kannalta parhaan tuloksen. Tällöinkään ei ole usein kiinnitetty huomiota siihen, kuinka vaativien poliittisten ennakkoehtoien täyttämistä Smith edellytti, jotta voitaisiin odottaa markkinoiden vapauden tuottavan yleistä hyvinvointia.

Näkymättömän käden periaatteen soveltaminen kansainväliseen politiikkaan on vielä vaikeampaa. On epäselvää, millaisten ehtojen vallitessa kansainvälisessä politiikassa voisi toteutua idealisoituja markkinoita vastaava tilanne. Lisäksi, vaikka tällainen tilanne voitaisiin teoreettisesti kuvitella, ei ole uskottavaa, että maailmanpolitiikan nykytilanne mitenkään muistuttaisi sitä.

INS:istä on toinenkin huomattavasti kiinnostavampi versio, joka ei ole ainakaan suoraan riippuvainen epäuskottavasta näkymättömän käden

oletuksesta. Edellä mainittu Hans Morgenthau puolusti kansallisen edun priorisointia siksi, että hänen mielestään moraalisiin arvoihin nojaava ja niitä toteuttamaan pyrkivä ulkopoliittika johtaisi moraaliseen imperialismiin. Morgenthaun mukaan ei ole olemassa universaaleja moraaliarvoja. Siksi jos jokin valtio väittäisi toteuttavansa ihmisoikeuksia tai muita moraaliperiaatteita ulkopoliitikassaan, se tosiasiasa yrittäisi pakottaa toiset valtiot, kansat ja kulttuurit hyväksymään omat tosiasiasa paikalliset ja satunnaiset arvonsa. Jos kaikki valtiot toimisivat näin, kansainväliset konfliktit Morgenthaun mukaan vain kärjistyisivät. Jos sen sijaan jokainen valtio tyytyisi oman etunsa ajamiseen, mahdollisuudet suvaitsevaisuuden ja keskinäisen kunnioituksen toteuttamiseen olisivat paremmat.

Morgenthaun argumentilla näyttäisi olevan jonkin verran uskottavuutta maailmanpolitiikan empiirisen todellisuuden valossa. Riittää kun tarkastelemme Yhdysvaltojen nykyhallituksen ja sen neokonsevatiivisten ideologien toimia demokratian ja ihmisoikeuksien toteuttajina. Donald Rumsfeldia seurattaessa alkaa monelle tulla ikävä Henry Kissingeriä ja hänen edustamaansa kansallisen edun ajatukseen perustuvaa poliittista realismia.

On kuitenkin virhe samastaa ihmisoikeudet ja Yhdysvaltojen tai jonkun muun valtion kulloinkin tulkinta niistä. Kulttuurien välisen dialogin kautta voidaan edistää ja on tosiasiasa edistetty globaalin ihmisoikeuskulttuurin kehitystä. Kulttuurirelativistiset väitteet arvojen yhteismitattomuudesta ja siihen perustuvasta sivilisaatioiden taistelusta ovat nykyäänkin suosittuja mutta huonosti perusteltuja. Valtiot, kansakunnat ja kulttuurit eivät ole arvostustensa ja moraalikäsitystensä suhteen umpioituneita ulkoilmamuseoita. Morgenthaun vastaan voidaan väittää, että imperialismia voidaan paremmin torjua ihmisoikeuskulttuuria rakentamalla kuin kansallisen edun politiikkaan rajoittamalla. Näennäisen neutraalisti määritellyn kansallisen edun ajaminen ja moraalin nimissä esiintyvä imperialismi eivät ole ainoat vaihtoehdot.

Kansallisen edun priorisoinnin vaihtoehdot

PET:in puolesta esitetyt perusteet ovat kestävämpiä, mutta periaate on ollut silti suosittu sekä politiikan teoreetikkojen keskuudessa että käytännön poliittisessa keskustelussa. Suosion syynä

on voinut olla se, että kansallisen edun ajamisen ainoina vaihtoehtoina on nähty yhtäältä naiivi idealismi (NI) ja toisaalta kansallisen edun kokonaan hylkäävä vahva kosmopolitismi (SC). Kumpikaan näistä näkemyksistä ei kuitenkaan seuraa PET:in hylkäämisestä.

Ihmisoikeuksien tunnustamisesta ja kansallisesta tinkimisestä ei seuraa naiivia idealismia. PET:iin perustuvan teoreettisen poliittisen realismin suosio voi osittain johtua siitä, että tämä erittäin vahvoihin mutta perusteettomiin teoreettisiin taustaoletuksiin perustuva kanta usein sekoitetaan poliittiseen realismiin sanan käytännöllisessä merkityksessä. Tällainen realismi tarkoittaa yksinkertaisesti vallitsevien olosuhteiden ja varovaisuusnäkökohtien huomioon ottamisen vaatimusta. Kysymys on eräänlaisesta ei-idealismista reformismista, jolla ei ole mitään tekemistä poliittisen realismin teoreettisen muodon ja siihen sisältyvän kansallisen edun ehdottoman priorisoinnin kanssa.

Jos käytännöllisen realismin vaatimukset otetaan huomioon ja ryhdytään rakentamaan ihmisoikeuspolitiikkaa, tulee poliittisen teorian ideaalinen ja käytännöllinen taso erottaa toisistaan. Ideaalisella tasolla voidaan vastata kysymykseen, millaisessa maailmanjärjestyksessä ihmisoikeudet toteutuisivat parhaiten. Käytännöllisellä tasolla sen sijaan vastataan kysymykseen, mitä vallitsevissa oloissa olisi tehtävä, jotta ideaalisella tasolla esitettyjen tavoitteiden toteuttamisen edellytyksiä parannetaan. Tällöin on otettava huomioon vallitsevat olosuhteet ja varovaisuusnäkökohdat. On myös muistettava kaikelle inhimilliselle toiminnalle ominainen mutta kansainvälisessä politiikassa korostuneen keskeinen seikka, että päätöksiä joudutaan usein tekemään puutteellisen tietämyksen pohjalta ja tilanteissa, joissa käytettävissä on vain huonoja vaihtoehtoja.

Poliittinen strategia edellyttää usein sitä, että hyvien päämäärien edistämiseksi on turvauduttava myös sellaisiin ratkaisuihin, joilla on myös ikäviä, jopa sellaisenaan tarkasteltuna moraalittomia seurauksia, koska kaikkiin muihin toimintavaihtoehtoihin sisältyisi epätoivottavia seurauksia vielä enemmän.

PET:in hylkäyksestä ei myöskään seuraa SC:tä vaan vain heikko kosmopolitismi (WC), joka täsmällisesti ottaen tarkoittaa sitä, että ulkopoliitikassa on ainakin joskus tilanteita, joissa ei ole sallittua asettaa kansallista etua ihmisoikeuksien edelle. Tällainen tilanne voi olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun rikas turvatuossa ulkopoliittisessa asemassa oleva valtio joutuu

harkitsemaan, auttaako kaukaisessa maassa luonnonkatastrofin tai ihmisoikeusrikosten uhriksi joutuneita, vaikka nämä toimet vaatisivatkin jonkin verran kansallisen hyvinvointipolitiikan tavoitteista tinkimistä eikä niistä muutenkaan seuraisi mitään näkyvää kansallista etua edistävää.

Heikon kosmopolitismien mukainen ulkopoliittikka määrittynyt kentäksi, jossa on otettava huomioon kolme ulottuvuutta: (1) ihmisoikeudet ja muut globaaliin hyvään liittyvät näkökohdat, (2) kansallinen etu ja (3) olosuhteisiin liittyvät näkökohdat (varovaisuus, tehokkuus etc.). WC: n hyväksymisestä ei tällä tasolla seuraa, että olisi esitetty mitään yleisiä sääntöjä siitä, miten näiden kolmen ulottuvuuden välinen tasapaino on yksittäisissä tilanteissa ratkaistava. Ulkopoliittikan filosofian tehtäviin ei edes kuulu algoritmien esittämistä käytännön poliittisten ongelmien ratkaisemiseksi vaan sellaisten kriteerien tämentäminen, jotka todellisten poliittisten päätöksentekijöiden on erilaisissa käytännön tilanteissa otettava huomioon.

Voidaan toki kysyä, onko heikko kosmopolitismi tinkinyt kansallisen edun priorisoinnista paljontaan, jos todetaan, että kansallinen etu voidaan asettaa etusijalle aina, kun on kysymys kansallisesta olemassaolosta. Allen Buchanan näyttää antavan kansalliselle edulle jopa vieläkin laajemman sijan sanoessaan, että ulkopoliittikassa on hyväksyttävää asettaa oman maan kansalaisen etu muiden edelle aina siihen saakka, kun heidän ihmisoikeuksiensa toteutuminen on turvattu riittävin tai jopa runsain aineellisin resurssein. Jos edellytettävä runsaus määritellään riittävän korkealle, näkemys ei ehkä käytännössä eroa kovin paljon teoreettisen poliittisen realismin PET-versiosta.

Suomen ulkopoliittikka ja ihmisoikeudet

Onko Suomen ulkopoliittikka muuttunut kansallisen edun yksinomaisesta ajamisesta edes kosmopolitismien heikoksi versioksi, jossa edes joissakin tilanteissa ihmisoikeuksille ja muille globaaleille näkökohdille myönnetään kansallisen edun ylittävä arvo? Ulkopoliittisen johtomme edustajat, erityisesti presidentit Tarja Halonen ja Martti Ahtisaari sekä ulkoministeri Erkki Tuomioja ovat kyllä korostaneet ihmisoikeuksia ja globaalia oikeudenmukaisuutta, ja varsinkin Halonen on tämän takia joutunut myös arvostelun kohteeksi. Voi kuitenkin pohtia, onko olennaista muutosta ulkopoliittikan aikaisempiin peruste-

isiin nähden tapahtunut muuten kuin siinä mielessä, että historiallinen kehitys on pakottanut muuttamaan analyysia kansainvälisen järjestelmän luonteesta ja Suomen asemasta siinä. Globaalien kysymysten rooli ulkopoliittikassa on kasvanut ja myös kansallista etua ajavan realismin on otettava ne huomioon.

Olen huomauttanut ulkopoliittisia kannanottoja analysoidessani, että ero globaalin ja paikallisen näkökulman välillä on eri asia kuin ero realismin ja idealismin välillä. Ulkopoliittiset näkemykset voidaan sen mukaan jakaa neljään ryhmään: globalistiseen realismiin, globalistiseen idealismiin, lokalistiseen realismiin ja lokalistiseen idealismiin.

Risto E. J. Penttilä muuten soveltaa tästä jaottelusta tekemääni nelikenttää omiin, varsin paljon minun näkemyksistäni poikkeaviin tarkoituksiinsa uudessa kirjassaan *Historian roolipeli* (2006). Tältä pohjalta voitaisiin sanoa, että Suomen ulkopoliittikassa on tapahtunut kylmän sodan päätyttyä ja globalisaation edettyä kehitystä Paasikiven-Kekkonen linjan lokalistisesta realismista nykyisen ulkopoliittisen johdon edustamaan globalistiseen realismiin. Kun Paasikiven-Kekkonen linjan yksioikoinen soveltaminen ei olisi enää realismia lainkaan, koska se ei toteuta edes kansallista etua saati muita rationaalisia päämääriä. Pikemminkin sitä voitaisiin sanoa idealismin yhdeksi lajiksi, jossa ajatellaan kansallista etua voitavan toteuttaa ottamatta muuta maailmaa huomioon. Tällaista ajattelutapaa ovat sen kriitikot kutsuneet muun muassa impivaaralaisuudeksi ja lintukotoajatteluksi.

Edellä esitetyn valossa tähän jaotteluun on tuotava mukaan kolmas ulottuvuus, erottelu kansallisen edun ja kosmopolitismien välillä. Se on eri asia kuin kumpikaan edellä mainittu ero globaali vs. lokaali tai idealismi vs. realismi. Tämän asian huomaamista vaikeuttaa se seikka, että termiä realismi käytetään poliittisessa teoriassa sekä idealismin että kosmopolitismien vastakohtana.

Kun olen tutkinut suurin piirtein viime kymmenen vuoden aikaisia ulkopoliittisia linjauksia, olen kiinnittänyt huomiota siihen, että mitään irtisanoutumista kansallista etua priorisoivasta linjasta ei ole tapahtunut. On ehkä ymmärrettävää, että poliitikon ei ole kovin järkevää todeta näkemyksensä olevan kansallisen edun vastainen (vaikka hän pohjimmiltaan ajattelisi asian olevan niin ja pitäisi sitä moraalisisista syistä perusteltuna). Kuitenkin on kiinnostavaa, että sekä Erkki Tuomioja että Martti Ahtisaari ovat perustelleet globaalia näkökulmaa nimenomaan kan-

sallisen edun perusteella. Selkeästi tämä näkyy Tuomiojan linjauksesta:

”Valtion tehtävä kansalaistensa turvallisuuden takaajana ja hyvinvoinnin edistäjänä on perinteisesti katsottu samaksi kuin niin sanotun kansallisen edun ajaminen. Tämä on edelleenkin hyväksyttävä lähtökohhta, mutta on tärkeätä ymmärtää, ettei millään valtiolla – sen suuruudesta ja voimavaroista riippumatta – voi enää globalisaation aikakaudella olla sellaista kansallista etua, jota se voisi pidemmän päälle menestyksekkäästi ajaa muiden kansallisten etujen kustannuksella.” (Tuomioja 2003)

Ahtisaari on vähän moniselitteisempi, mutta ajatus globaalien hyvän ja kansallisen edun konvergenssista sisältyy myös seuraavaan:

”Minkälainen olisi se maailma, jossa kaikki valtiot keskittyisivät ajamaan vaikkapa viittä keskeistä perusetua? Emme voi olettaa, että jos meillä on oikeus keskittyä vain näiden kovien ja yksilölläisten kansallisten etujen ajamiseen, niin joku muu hoitaisi laajemmat maailmanlaajuiset ongelmat. Maailma ei yksinkertaisesti ole sellainen, että voisimme keskittyä vain meille ehdottoman tärkeisiin asioihin. Saavuttaaksemme meille elintärkeät tavoitteet, maamme on harjoitettava laaja-alaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, johon kehitysyhteistyö ja globaalien ongelmien ratkaisu saumattomasti kytkeytyvät. Globaalien politiikan maailma on 2000-luvulla se viitekehys, jossa myös kansallisia tavoitteita ja politiikkoja toteutetaan.” (Ahtisaari 2005).

Tarja Halosen puheenvuoroissa globaalien oikeudenmukaisuuden merkitystä perustellaan ehkä selvemmin eettisin argumentein, ja siksikin ne ovat joutuneet enemmän arvostelun kohteeksi. Aivan viimeisissä puheissaan, kuten 1.3.2006 pidetyssä virkaanastujaispuheessa ja 11.3. pidetyssä Suomen Ylioppilaskuntien Liiton 85-vuotisjuhlapuheessa presidentti esimerkiksi vaati voimakkaasti kehitysavun nostamista vuoteen 2010 mennessä 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta.

Kommentoijat ovat kiinnittäneet huomiota presidentin kannanottojen ja hallituksen, varsinkin valtionvarainministeri Eero Heinäluoman penseän asenteen väliseen jännitteeseen. Silti voidaan huomata, kuinka varovainen presidentti Halonenkin on. Muilemmissa mainituissa puheissa hän muistaa molellesit lisätä vaatimukseensa olennaisen varauksen:

”En jätä tilaisuutta käyttämättä puhua kehitysyhteistyömäärärahojen nostamisen puolesta siten, että niiden osuus bruttokansantuotteesta vuonna 2010 olisi 0,7 prosenttia, ottaen huomioon yleinen talouskehitys.” (Halonen 2006)

Halonenkaan ei halua kohdata syytöstä, että ajaisi globaalia oikeudenmukaisuutta silloinkin, kun se merkitsee tinkimistä Suomen kansallisesta edusta tai omien kansalaistemme hyvinvoinnista.

Kenties presidentti Halosen varovaiset ja varaukselliset linjaukset kehitysavun lisäämisen ja globaalien oikeudenmukaisuuden puolesta ovat parasta, mitä vastuulliselta ulkopoliittiselta johdolta voidaan odottaa maailmankansalaisen etiikan näkökulmasta.

On kuitenkin syytä huomauttaa myös se, että kehitysavun ja muun heikompien positiivisen aineellisen auttamisen periaatteelliseksi kannattajaksi on melko helppo ilmoittautua. Kukapa ei apua haluaisi antaa, jos vain omat resurssit riittävät. Vaikeampaa ja vähemmän poliittisia irtopisteitä tuottavaa olisi esimerkiksi esittää poliittisia vaatimuksia maailmantalouden rahavirtojen rakenteellisten epäoikeudenmukaisuuksien korjaamisesta tai osallistumisesta ihmisoikeuksien ja globaalien oikeudenmukaisuuden puolustamiseen myös voimakkeinoja käyttämällä.

Toki humanitaariset interventiot ja muut vastaavat voimatoimet ovat aina moraalisesti ongelmallisia ratkaisuja, ja maailmanpolitiikan nykypäivä osoittaa, että niiden harkitsematon käyttö voi aiheuttaa suurta vahinkoa. Silti jos ihmisoikeuksia ja globaalia oikeudenmukaisuutta halutaan ajaa, on myönnettävä, että valintoja ei aina voida perustella kansallisen edun edistämällä eikä osoittaa kansallisen edun kanssa yhteensopiviksi. Jotta aidosti kannattaisimme ihmisoikeuksia ja globaalia oikeudenmukaisuutta, kansallisesta edusta on joskus oltava valmis tinkimään. Ja jos Suomi haluaa toteuttaa eettistä ulkopoliittikkaa, joskus on oltava valmiutta jopa sellaisten keinojen käyttöön, joilla on väistämättä ikäviä seurauksia oman maan kansalaisille. Joskus on ehkä hyväksyttävä sinkkiarkutkin.

Globaali tai mikään muukaan etiikka ei ole enää etiikkaa, jos sen noudattaminen perustellaan vain sen odotetulle hyödyllä harjoittajalleen (vrt. Niiniluoto 2005). Eettinen toiminta vain muiden huomion ja palkkioiden takia on tekopyhää. Epäeettisesti voitaisiin silloin toimia heti, kun kukaan ei huomaa. Aito etiikka on itsessään arvokkaana sisäistettyä eikä omanarvontunto salli sen rikkomista. Siksi yleisten ihmisoikeuksien ja globaalien etiikan kannattajan on sitouduttava arvoihinsa silloinkin, kun kansallinen etu osoittautuu uhanalaiseksi.

Tämän tunnustaminen ei merkitse naiivia idealismia eikä kansallisen edun unohtamista. Hyväuskoiset hölmöt ja hyödylliset idiootit

eivät edistä toiminnallaan ihmisoikeuksien ja globaalin oikeudenmukaisuuden toteutumista. Totta kai ulkopoliitikassa on otettava huomioon vallitsevat olosuhteet, varovaisuusnäkökohdat ja toiminnan tarkoittamattomat seuraukset sekä hyväksyttävä ratkaisuja, joihin sisältyy myös ikäviä ulottuvuuksia. Myös kansallisella edulla on merkitystä. Sen asettaminen etusijalle suhteessa ihmisoikeuksiin ja muihin moraalisiin näkökohtiin ei kuitenkaan aina ole sallittua.

Kirjoittaja on professori ja johtaja Helsingin yliopiston Tutkijakollegiumissa. Artikkelin perustuu esitelmään Tutkijakollegiumissa 14.3.2006.

KIRJALLISUUTTA

- Ahtisaari, Martti (2005): Puhe Suomen kehitysavun 40-vuotisjuhlassa 28.2.2005, <http://www.cmi.fi>.
- Brock, Gillian & Harry Brighouse (toim.) (2005): *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buchanan, Allen (2005): "In the National Interest". Teoksessa Brock & Brickhouse 2005, s.110-126.
- Halonen, Tarja (2006): Puhe Suomen Ylioppilaskuntien Liiton 85-vuotisjuhlassa, 11.3.2006, <http://tpk.fi>.
- Kekkonen, Urho (1980): *Tamminiemi*. Espoo: Weilin & Göös.
- Korhonen, Keijo (1989): *Mitalin toinen puoli: johdatusta ulkopoliittikan epätodellisuuteen*. Helsinki: Otava.
- Lagerspetz, Eerik (1996): "Maailmanpolitiikan etiikkaa Augustinukselta Hegeliin". Teoksessa Eerik Lagerspetz & Heikki Patomäki & Juha Räikkä, *Maailmanpolitiikan moraalit*, Helsinki: Edita, s.7-48.
- Morgenthau, Hans (1985): *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*, 6th Edition, New York: Thompson K. Knopf.
- Niiniluoto, Ilkka (2005): "Onko yrityksillä moraalista vastuuta?". Teoksessa Niiniluoto & Sihvola, s. 23-60.
- Niiniluoto, Ilkka & Juha Sihvola (toim.) (2005): *Nykyajan etiikka. Keskusteluja ihmisestä ja yhteisöstä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Penttilä, Risto E. J. (2006): *Historian roolipeli. Pistoja menneeseen ja tulevaan*. Helsinki: Otava.
- Sihvola, Juha (2004): *Maailmankansalaisen etiikka*. Helsinki: Otava.
- Snellman, J. V. (2001): *Kootut teokset V*. Helsinki: Edita.
- Snellman, J.V. (2004): *Kootut teokset XX*. Helsinki: Edita.
- Tuomioja, Erkki (2003): Puhe Ulkoministeriön 85-vuotisjuhlassa 25.8.2003, <http://www.tuomioja.org>.